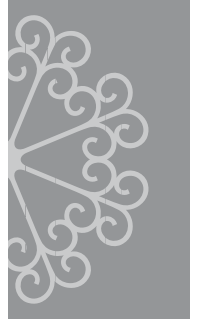

בית מדרש

322

בשבילי הפרשה

פרשת לך לך תשע"ט

זמני כניסת השבת

Baltimore, MD	6:03
Brooklyn, NY	5:51
Chicago, IL	5:42
Johannesburg, S. Africa	5:58
Lakewood/Deal, NJ	5:53
London, UK	5:43
Los Angeles, CA	5:55
Manchester, UK	5:45
Monsey, NY	5:51
Montreal, Quebec	5:43
Toronto, Ontario	6:09
Yerushalayim	5:27
Zurich, Switzerland	6:13

בשבילי הלכה

ע"י הרב הגאון מאיר צבי שפיצר שליט"א
הערות בעניני הלכה. הלכה למעשה יש לשאול לרב

לך לך

קם ליה בדרכה מיניה

ה' אמר לאברהם, וגם את הגוי אשר יעבדו דן אנכי. וע' פרשת דרכים דרוש ה' שהביא בשם תוס' ע"ז ע"א דגם בגוי קלב"מ ולכן פ' כאן דאין זה מיתה וממון דהוי מיתה ביד"ש ול"א קלב"מ. ולכן כ' דן אנכי.

וע' ח"ס ברכות ט' שפי' ואילו לא הוציא "הקב"ה" בעצמו, הרי אנו ובנינו משועבדים, להחזיר הכסף משום קלב"מ אבל מאחר שה' עשה בעצמו לא שייך קלב"מ.

ומה שכתב פרשת דרכים בשם תוס' ע"ז ע"א דגם בגוי קלב"מ ע' שמחה הרגל מהחיד"א סוד"ה ברוך שומר, דאין זה נמצא בתוס' שם וע"ש. וע' תוס' עירובין ס"ב. וע"ע אוה"ח וישלח, ל"ד כ"ז, בדינה ושכס שלקחו ממונם משום בושת, ובב"נ לא אמרין קלב"מ.

ובעיקר דברי הפרשת דרכים הנה לכא' חיוב הממון הוא על השכירות שחייבים להם ע' סנה' צ"א ע"א, וצ"ל דגם החיוב מיתה היה משום שנשתעבדו בהם ולא משום שהרגו בהם כי א"כ לא היה בעידנא אחד כלל. מיהו יש לעורר דכיון דחיוב הממון הוא על השכירות שחייבים להם א"כ איך נאמר בזה קלב"מ לפוטרו. אכן ע' סנה' ע"ב דגם בקרן של גזילה שייך קלב"מ, וע"ש בעה"מ ומלחמות.

ובעיקר מה שתבעו מצרים העירו מפסחים פ"ז ע"ב כי שישק מלך מצרים כבר לקח מבנ"י כל מה שלקחו, ומה תבעו עכשיו מבנ"י.

וע' נחל קדומים בשם שבלי הלקט ח"ב כת"י כי במכת בכורות היו הרוגי מלכות ונכסיהם למלך וה' העביר לנו, וזה הסמיכות אילו הרג את בכוריהם ולא נתן לנו את ממונם).

ובכ"ס נקט דשייך בזה קלב"מ (אף שהם גוים, ודלא כפרשת דרכים, ואף שהוא שכירות) ופי' דלכן אמר להם לשאול ממצרים, ולכן הוי תפוסים ומנהי תפיסה במקום קלב"מ כמפורש בב"מ צ"א ע"א. וע' וע' פנינים יפות פ' בשלח עה"פ וירא ישראל את מצרים עמ' ע"א, ופי' בזה אמאי הוציאם חיים כדי שיהא תפיסה מחיים. ועוד פ' שהוציאם חיים כדי שכל יחיד יכיר המצרי ששעבדו ואחר שמת במים תו אין בו סימן כדאמרו ביבמות קכ"א.

דברי רבותינו

אם מחוט ועד שרוך נעל ואם אקח מכל אשר לך וגו' (ידבג)

אף שכל שלל המלחמה היה קנוי לאברהם בכיבוש מלחמה, כאשר מלך סדום אומר לאברהם "והר כוש קח לך", משיב לו אברהם בשבועה "הרימותי ידי אל ה' קל עליון וגו' אם מחוט ועד שרוך נעל וגו'".

בגמ' (חולין פח:): "אמר רבא בשכר שאמר אברהם אבינו אם מחוט ועד שרוך נעל, זכו בניו לשתי מצוות, לחוט של תכלת ורצועה של תפילין". צ"ב, איזה הכרח ראה אברהם אבינו שלא ליטול לעצמו מן הר כוש שהיה כבר קנוי לו מכוח כיבוש מלחמה. עוד צ"ב, מהי חשיבותו הגדולה של מעשה זה שבזכותו זכה אברהם לשכר גדול כל כך.

הענין בזה הוא, שיש לו לאדם להתרחק ככל שיוכל מלהצטרף למתנת אחרים, ולהמיר נע בתכלית מליהנות ממה שאינו שלו.

בגמ' (חולין ז:): "אמרו עליו על רבי פנחס בן יאיר שמימיו לא בצע על פרוסה שאינה שלו ומיום שעמד על דעתו לא נהנה מסעודת אביו". עד כדי כך היה נזהר מליהנות מממון אחרים, שאפילו מאביו לא רצה לקבל,

דברי חכמים

מרן ראש הישיבה הגאון רבי נתן צבי פינקל זצוק"ל י"א במרחשוון תשע"ב

דקדוק מיוחד נהג מרן ראש הישיבה הגאון רבי נתן צבי פינקל זצוק"ל במידת הכרת הטוב.

חשבונותיו במידה זו היו דקים. פעמים רבות אפילו אותו אדם שמרן רה"י חש כלפיו הכרת הטוב לא ידע להסביר על מה ולמה מכיר לו רה"י טובה.

באחת הפעמים, פגש מרן רה"י יהודי שלמד בישיבה בזמנו. רה"י בירכו לשלום בחביבות והתעניין בשלומו ובענייניו כידד ותיק. אותו יהודי התפלא באזני מרן, אמנם הוא זוכר שלמד עם רבינו לפני עשרות שנים בישיבה, אך כמעט ולא היה קשר ביניהם, ובפרט

עאכו"כ מתנת אחרים. ובאמת פשוט הדבר מסברא, שכל אחד צריך להתאמץ לעמוד בכוח עצמו ולא להיות תלוי וסמוך על אחרים.

לכן נהג אברהם אבינו במידה זו. מיד עם שובו מהמלחמה נתן את כל השלל למלך סדום. ולא רק את חלקו השיב, אלא גם את "חלק האנשים אשר היו עמו". כל זאת כדי שלא תדבק בו כלל מידה זו של לקיחה מאחרים. לאחר שנתן הכול למלך סדום, כיון שלאנשים שאיתו היתה זכות ליטול חלקם, ביקש אברהם ממלך סדום שישב להם חלק זה המגיע להם מן הדין.

בהנהגה זו הראה אברהם שאין הוא מרגיש כל תחושת בעלות ושייכות לשלל המלחמה, שהרי אף את מה שהוכרח ליטול כדי לצורך אחרים לא לקח אלא אחר בקשת הרשות.

אברהם לא ויתר על אף פרט מפרטי הנהגתו זו, לכן הודה בפני המלך שנעריו כבר אכלו מעט מן השלל, שמא יימצא אחר כך שמאכ לים אלו חסרים מן השלל, ויהיה מי שיאמר כי נטל אברהם את חלקו מן המלחמה במא' כלים שנאכלו. זה שאמר הכתוב: "בלעדך, רק אשר אכלו הנערים".

מרן רה"י הגאון רבי נתן צבי פינקל זצוק"ל

שכבר חלפו כארבעים שנה מאז?

ענה לו מרן זצ"ל: "יש בליבי הכרת הטוב עמוקה כלפיך על ה"שלום עליכם" שנתת לי בבואי לישיבה, הדבר חימם אז מאוד את ליבי!"

גם כשהתבקש שוב ושוב להיטיב עם מי טיביו לא עברה מליבו הרגשת הכרת הטוב כלפיהם. אחד מאותם אנשים סיפר: פעם ביקשתי מרה"י לקבל אברך לכולל, רה"י הגיב מיד, "הכרת הטוב!" ומיד קיבלו לכולל, כמעט בלי אומר ודברים. מאז, כמה וכמה פעמים ניצלתי זאת וביקשתי, עבור משפחתי ועבור אחרים, ובכל פעם נענה רה"י לבקשותיי. כך נהגתי עד שלאחר תקופה שהבנתי שרבינו משנה מרצונו לגמרי, רק עבור אותה הרגשה של הכרת הטוב שיש לו כלפיי, מאז הפסקתי לבקש...

אי לקיחה מהזולת – נתינה לזולת – והרגשת הזולת

‘ויאמר מלך סדום אל אברם תן לי הנפש והרכוש קח לך. ויאמר אברם אל מלך סדום הרימותי ידי אל ה' קל עליון קונה שמים וארץ. אם מחוט ועד שרוך נעל ואם אקח מכל אשר לך ולא תאמר אני העשרתי את אברם. בלעדי רק אשר אכלו הנערים וחלק האנשים אשר הלכו אתי ענר אשכל וממרא הם יקחו חלקם’ (בראשית יד, כא-כד).

אי לקיחת רכוש סדום היה ‘נסיון’ לאברהם אבינו

“אמר רבא בשכר שאמר אברהם אבינו ‘אם מחוט ועד שרוך נעל’ זכו בניו לשתים מצוות, לחוט של תכלת ורצועה של תפילין” (חולין פח, ב - פט, א).

התורה הקדושה מאריכה לספר על הדין ודברים’ שהיה בין אברהם אבינו ובין מלך סדום בעניין רכוש סדום, ומשמע שהיה כאן ‘נסיון’ לאברהם אבינו, האם יקח לעצמו את רכוש סדום. עוד משמע, שהנסיון היה כה גדול, עד שהוצרך אברהם אבינו להשבע על כך, כדי שלא יכשל חלילה ויקח מהרכוש.

עוד משמע מדברי הגמ’ בחולין, שבשכר העמידה בנסיון זה זכה אברהם אבינו לשכר עצום, שניתנו לזרעו מצות ציצית ומצות תפילין. ומבואר שם בגמ’, שייחודן של מצוות אלו הוא בכך, שמלבד השכר הנצחי שיקבל האדם המקיימן, יש בהן גם ‘הנאה’ כפשוטה בעולם הזה. בתפילין ההנאה היא, שעל ידי הנחתם יש לאומות העולם יראה ופחד מעם ישראל. כמו שנאמר ‘וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך’ (דברים כח, י), ותניא ר’ אליעזר הגדול אומר אלו תפילין שבראש. ובציצית ההנאה היא, כדברי רבי מאיר ‘מה נשתנה תכלת מכל הצבעונין, מפני שתכלת דומה לים וים דומה לרקיע ורקיע דומה לאבן ספיר ואבן ספיר דומה לכסא הכבוד’, ופירש רש"י שבזמן

שהקב"ה מסתכל בכסא כבודו הוא נזכר במצות ציצית ששקולה כנגד כל המצוות.

צריך ביאור מדוע היה כאן ‘נסיון’

ולכאורה הדברים תמוהים. התורה הקדושה אומרת לנו שה' ברך את אברהם ‘בכל’, ומשמע שלא היה חסר לאברהם אבינו שום דבר. ואם כן, צריך להבין מהו הנסיון הגדול שעמד לפני אברהם אבינו האם לקחת את הרכוש, ולא עוד אלא שהוצרך להשבע על כך שמא יכשל חלילה בלקיחה זו. וכי היה חסר לאברהם אבינו חוט או שרוך נעל, ומדוע יקח משהו מרכוש סדום.

עוד הקשו האחרונים, מדוע באמת לא רצה אברהם אבינו לקחת את רכוש סדום, הרי ארבעת המלכים זכו בכל רכוש סדום במלחמה, ואברהם אבינו שכבשם זכה בכל רכושם מדין ‘כיבוש מלחמה’.

ביאור הגר"ח שמואלביץ זצוק"ל במהות נסיון זה

על שאלות אלו עונה הגר"ח שמואלביץ זצוק"ל שהתורה הקדושה באה ללמדנו כאן יסוד גדול וחשוב, מהו האופן הראוי והנכון ללקיחת הנאה בעולם הזה. ולמדנו מאברהם אבינו, שראוי לאדם שלא להנות בעולם הזה משל אחרים, אפילו במעט יותר מכפי ההכרח. הגמ' בב"ב (ק"א) אומרת ‘אמר להן (יהונתן בן גרשום בן משה רבינו ע"ה) כך מקובלני מבית אבי אבא (משה רבינו ע"ה) לעולם ישכיר אדם עצמו לעבודה זרה ואל יצטרך לבריות’, וכמו שביארה שם הגמ' שאין הכוונה לעבודה זרה ממש, אלא עבודה שהיא זרה לאדם, שאינו רגיל בה ואינה לפי כבודו. וממשיכה שם הגמ' ‘כדאמר ליה רב לרב כהנא נטוש נבילתא בשוקא ושקול אגרא, ולא תימא גברא רבא אנא וזילא בי מילתא’.

המפתח לסיפוק ושמחת חיים הוא אך ורק ע"י נתינה לזולת

שלמה המלך ע"ה החכם מכל אדם, אמר בחכמתו ‘ושונא מתנות יחיה’ (משלי טו, כז). אדם שרוצה שחייו יהיו ‘חיים’, צריך ‘לשנוא’ את הלקיחה וההנאה מהזולת, ולהרגיל את עצמו להיות תמיד ‘נותן’ ולא ‘מקבל’. אדם שהרגיל את עצמו למידה זו חייו חיים, ויש לו סיפוק ושמחת חיים. אולם אדם שעסוק כל הזמן במחשבות איך לקבל, איך לקחת, ואיך להנות, אין לו סיפוק, אין לו שמחת חיים, וחייו אינם חיים. חז"ל אמרו ‘אין אדם יוצא מן העולם וחצי תאוותו בידו’ (קה"ר ג, י). אדם שרודף כל ימיו אחרי לקיחת הנאות מהעולם, לעולם לא יהיה מרוצה, ולא תהיה לו שמחת חיים. המפתח לחיים שמחים הוא אך ורק על ידי נתינה לזולת.

ביאור מדוע לא לקח אברהם אבינו מרכוש סדום

אברהם אבינו זכה ברכוש סדום ע"י ‘כיבוש מלחמה’, והיה מותר לו על פי דין לקחת הכל לעצמו. אולם אברהם אבינו לא רצה להנות מהזולת אפילו כמלוא נימא. ‘אם מחוט ועד שרוך נעל ואם אקח מכל אשר לך, ולא תאמר אני העשרתי את אברם’. גם אם הרכוש שייך לו מדין ‘כיבוש מלחמה’, הוא לא רוצה להנות ממנו. שהרי הוא לא עבד עליו, הוא לא עמל בו, ובמידת מה יש כאן הנאה מהזולת.

ויתכן להוסיף לבאר. למלך סדום היה פשוט שאברהם אבינו רוצה להיות ‘עשיר’, ולפי תפיסת עולמו הגויית ‘עשירות’ עניינה צבירת כסף וזהב לרוב. היה ברור לו שאברהם אבינו לא יוותר על הרכוש, ולכן הוא ביקש רק את הנפשות, ‘תן לי הנפש והרכוש קח לך’. גוי שכל שאיפת חייו היא לקחת ולהנות מהעולם הזה כמה שיותר, אינו יכול להבין מדוע לא יקח אברהם

אבינו את הרכוש, ובפרט שהוא זכה בו על ידי 'כיבוש מלחמה'.

אבל אברהם אבינו הבין אחרת. אברהם אבינו ידע שמטרת וחובת האדם בעולמו אינן צבירת כסף וזהב לרוב, אלא להיות עבד ה', לשמוע בקול ה'. אברהם אבינו ידע שהרכוש שייך לו, אבל הוא גם ידע שיש כאן צד רחוק של חילול ה'. הקב"ה הבטיח לו להעשירו, ואם חלילה יחשוב מלך סדום שהוא זה שהעשירו, יהיה כאן חילול כבוד שמים. לפי תפיסת עולמו של אברהם אבינו אין מקום בשום פנים ואופן, ללקיחת הנאה כלשהי קטנה או גדולה, אם היא יכולה חלילה להביא לידי חילול כבוד שמים, והוא ממחר להשבע כדי למנוע אפשרות כזו מכל וכל.

קיום המצוות צריך להיות מכח ציווי ה' ולא מתוך הבנה שכלית

לעיל ביארנו שאברהם אבינו נשבע שלא ליקח מהרכוש, כדי שלא ישל חלילה בלקיחת הרכוש. אולם הגר"ח שמואלביץ זצוק"ל ביאר זאת באופן נוסף. הגר"ח מביא את דברי הרמב"ם (מלכים ה, יא) 'כל המקבל שבע מצוות ונזהר לעשותן הרי זה מחסידי אומות העולם, ויש לו חלק לעולם הבא. והוא שיקבל אותן ויעשה אותן מפני שציוה בהן הקב"ה בתורה, והודיענו על ידי משה רבינו שבני נח מקודם נצטוו בהן. אבל אם עשאן מפני הכרע הדעת, אין זה גר תושב ואינו מחסידי אומות העולם ולא מחכמיהם'. והדברים צריכים ביאור, שהרי שבע מצוות בני נח הן מצוות שכליות, ומסיבה זו נצטוו בהן גם בני נח, כמו שהאריך בעניין רב נסים גאון בהקדמתו ל"ש"ס. והיה אפשר לחשוב שדווקא בדברים שכליים היה ראוי יותר שאדם יקיים מכח שכלו, מכח ההבנה שלו. אולם ברמב"ם מבואר להיפך, שגם בדברים שכליים כדי להיות בכלל 'חסידי אומות העולם' או 'מחכמיהם', צריך שיקיים האדם מכח ציווי ה'. כשאדם עושה דבר או נמנע ממנו מכח ההבנה שלו, גם אם באותו עניין הבנתו ישרה, אין בעשייתו או בהמנעותו צורה של עבודת ה'. וקיום המצוות עניינו צורת הנהגה של עבד לפני אדונו והתבטלותו לפניו. ובפרט שהבנת האדם מוגבלת, ולא תמיד הוא יודע מהו הדבר שנכון לעשות או להמנע ממנו. דבר זה גם השכל מחייבו, שהרי הרמב"ם כתב שמי שאינו מקיים את המצוות באופן זה, לא רק שאינו בכלל 'חסידי אומות העולם', אלא גם לא 'מחכמיהם'.

ביאור נוסף מדוע נשבע אברהם אבינו לא לקחת מהרכוש

וביאר הגר"ח שמסיבה זו נשבע אברהם אבינו שלא ליטול מהרכוש. לאברהם אבינו לא היה חסר שום דבר, ולא היתה לו כל סיבה ליטול מהרכוש. אולם אם המנעותו מלקיחת הרכוש היתה רק מחמת זה, לא היתה כאן עבודת ה'. אברהם אבינו היה הראשון שקרא לה' בשם 'אדון' (ברכות ז, ב), והוא רצה שכל מעשיו יהיו באופן של עבודת עבד לפני אדונו. לכן נשבע אברהם אבינו לא לקחת מהרכוש, כדי שהמנעותו לא תהיה בגלל שאין לו צורך ברכוש, אלא בגלל שהוא עבד ה', ורצון ה' שאדם לא יעבור על שבועתו.

הבאנו לעיל את חשיבות המידה שלא לקחת ולהנות מהזולת אפילו כמלוא נימא. וצריך לדעת שגם בהנהגה זו של אי לקיחה מהזולת, צריך להבחין ממה נובעת אי הלקיחה, כי הכל תלוי בכוונה. אפשר לראות שני בני אדם שלא לוקחים שום דבר מהזולת, אבל המרחק ביניהם הוא כרחוק מזרח ממערב. האחד אינו לוקח בגלל תכונות נפשו, זה לא מתאים לאופי שלו, זה לא נעים לו. אולם השני אינו לוקח בגלל שזהו רצון ה', כי הקב"ה לא רוצה שאדם יהנה מזולתו יותר מכפי ההכרח.

ביאור בדברי חז"ל ומשל מהגר"ח שמואלביץ זצוק"ל בעניין הנ"ל

והוסיף הגר"ח שזוהי כוונת חז"ל (מכות כג, ב) 'רצה הקב"ה לזכות את ישראל, לפיכך הרבה להם תורה ומצוות'. ופירש רש"י 'לא היה צריך לצוות להם כמה מצוות וכמה אזהרות על שקצים ונבלות, שאין לך אדם שלא קץ בהם, אלא כדי שיקבלו שכר שפורשים מהם'. ואמר הגר"ח משל למה הדבר דומה, לאדם שיש לפניו מאכל מאוס, ובנוסף לכך נודע לו שיש במאכל זה סם המוות. וכי נאמר שהסיבה שהוא פרש מהאכילה היא בגלל שהדבר היה מאוס בעיניו, הרי כשעומדת מול עיניו סכנת מוות הוא אינו שם לב כלל וכלל לכל הסיבות האחרות. וזו כוונת חז"ל 'רצה הקב"ה לזכות את ישראל' ולתת להם שכר על כל מצווה ומצווה, גם כזו שהיו עושים אותה בלי ציווי ה' מצד תכונות נפשם. 'לפיכך הרבה להם תורה ומצוות', ונתן להם את האפשרות לקיים את כל המצוות מתוך סיבה אחת ויחידה, והיא הרצון להיות עבד ה' ולקיים את מצוותיו.

שכר רוחני וגשמי על אי לקיחה מהזולת

במבט שטחי היה אפשר לחשוב שאברהם אבינו בהמנעותו מלקחת את רכוש סדום, 'הפסיד' את הרכוש כדי למנוע צד של חילול ה'. אבל האמת היא, שאברהם אבינו לא הפסיד ממעשה זה כלל וכלל. מיד אחרי מלחמת סדום אומר ה' לאברהם אבינו 'שכך הרבה מאד', ופירש הספורנו 'הרבה' בעולם הזה, 'מאד' לחיי עולם, כעין דברי חכמים (פאה א, א) 'אדם אוכל פירותיהם בעולם הזה, והקרן קיימת לו לעולם הבא'. ולמדנו מכאן שלא זו בלבד שאברהם אבינו לא 'הפסיד' ממעשה זה, אלא הוא גם 'הרוויח' ונעשה 'עשיר' ברוחניות ובגשמיות, גם פירות בעולם הזה וגם קרן לעולם הבא.

ויתירה מזו, לא רק אברהם אבינו 'התעשר' בעולם הזה ובעולם הבא ממעשה זה, אלא גם כל זרעו 'התעשר' מכך. 'בשכר שאמר אברהם אם מחוט ועד שרוך נעל, זכו בניו לשתי מצוות'. ומשתי מצוות אלו, ציצית ותפילין, זוכים כל עם ישראל גם לשכר נצחי בעולם הבא, וגם להנאה כפשוטה בעולם הזה, כמו שהבאנו לעיל מהגמ' בחולין.

במידה חשובה זו נפרדה דרכם של אברהם אבינו ולוט

בשימת לב נראה שבמידה חשובה זו נפרדה דרכם של אברהם אבינו ולוט. כאשר לוט נשא את עיניו 'וירא את כל כיכר הירדן כי כולה משקה' (בראשית יג, י), מיד 'ויסע לוט מקדם ויפרדו איש מעל אחיו' (שם יא). לוט עזב את כל חיי הקדושה והנצח שבקירבת אברהם אבינו, ועבר לחיות בשכנות לאנשי רשע, העיקר 'לעשות כסף'. לוט ויתר על כל העתיד שלו, על כל השלמות שלו, בשביל תאוות ממון וקבלת הנאה. ויתירה מזו, בשביל רדיפת הנאות העולם הזה, לוט אינו מסתפק בהפרדות מאברהם אבינו, והוא נפרד כביכול מאלוקי אברהם בורא העולם, רחמנא ליצלן. וכמו שדרשו חז"ל 'ויסע לוט מקדם' שהסיע עצמו מקדמונו של עולם, ואמר אי אפשר לא באברם ולא באלוקי (רש"י שם). אולם אברהם אבינו מידתו היא ההיפך הגמור ממידה זו של לוט. אברהם אבינו מצידו ויתר על עשירות מופלגת, על כל העולם הזה, בשביל קיום רצון ה' שלא להנות מהזולת, בשביל למנוע צד רחוק של חילול כבוד שמים.

חשיבות מידת השתתפות בצער הזולת

יתן' משמע כביכול שהקב"ה רוצה שכן יהיה, אבל הדבר אינו בידו, והדברים צריכים ביאור. וכתב החזו"א 'והיינו מי יתן שיהיה בין צדיקי הדור משתדלים לקרב לב כל העם לעבודתו יתברך, אבל המקום ברוך הוא אינו נותן בלבם את הקירוב, דאם כן לא יתייחס הדבר לברואיו, אמנם אם יש מתפלל לפניו יתברך על הקירוב ותפילתו נשמעת, מתייחס הקירוב שעושה הקב"ה לברואיו, כיוון שנעשה ע"י תפילת נברא'.

ומבואר כאן יסוד עצום, שכשיהודי מתפלל על ה'רוחניות' של חברו, הקב"ה מקבל את תפילתו ומקרב את חברו לעבודת ה', בגלל שהתקרבותו של חברו נחשבת כאילו נעשתה מכח הבחירה של המתפלל. ולפי זה הוא הדין בכל דבר שנוגע ל'רוחניות' של הזולת. אם רואים חלילה אברך או בחור שנחלש בלימודו, צריך להתפלל לה' שיתחזק בלימודו. אם רוצים שפלוני יתעלה בתורה, שפלוני יחדש חידושים טובים יותר, צריך להתפלל לה' על דברים אלו. והקב"ה יקבל את התפילה ויקרב את חברו, כי התפילה באה מתוך בחירה ורצון של המתפלל, שמרגיש את חברו ורוצה שגם הוא יתעלה בעבודת ה'.

ועל פי היסוד הזה נראה להוסיף על דברינו לעיל, שאברהם אבינו ומשה רבינו התפללו וזעקו על הכלל, לא רק בגלל שהיה איכפת להם מהזולת, אלא בגלל שהם הרגישו את הזולת ואת מה שקורה לו כאילו זה קרה להם עצמם, ממש 'כאיש אחד'.

ע"י מידה זו הקב"ה מוריד שפע ברכה לכל הכלל

בתחילת הפרשה נאמר שהקב"ה אמר לאברהם אבינו 'ונברכו בך כל משפחות האדמה' (בראשית יב, ג). ואומרים חז"ל (ב"ר לט, יב) 'ונברכו בך, הגשמים בזכותך, הטללים בזכותך'. לפי פשוטו היה נראה שכוונת חז"ל היא, שהקב"ה יוריד שפע לכל משפחות האדמה בזכותו של אברהם אבינו. אולם לפי דברינו הנ"ל יש כאן כוונה עמוקה יותר. אברהם אבינו הגיע למדרגה כזו שהרגיש את הזולת כאילו זהו הוא עצמו, 'כאיש אחד'. ובמדרגה כזו האדם מרגיש גם בצערו וכאבו של הזולת, וגם בטובתו ושמחתו של הזולת. לכן, כשהקב"ה מבטיח לאברהם אבינו שכר, הוא נותן לו שכר זה בשלימות ומוריד שפע של גשמים וטללים לכל העולם, כי טובתו ושמחתו של אברהם אבינו היא לראות בטובתם ושמחתם של אחרים.

אבינו כאב את כאבם של אנשי סדום הרעים והחטאים, וזעק והפציר והתפלל, עד שהוצרך לבקש מהקב"ה 'אל נא יחר לה' ואדברה אך הפעם' (בראשית יח, לב). אברהם אבינו לא חי לעצמו, אלא הרגיש כל הזמן את זולתו והשתתף במה שעובר עליו.

חובת הרגשת הזולת כאילו הוא חלק ממנו

אמרנו שישנם בני אדם שחיים לעצמם וחושבים כל הזמן איך להנות ולקחת מזולתם ככל האפשר, וישנם בני אדם שאינם חיים לעצמם אלא חושבים כל הזמן איך לתת ולהנות את הזולת. אולם בהתבוננות עמוקה יותר נראה, שהמדרגה היותר גבוהה היא שהדאגה לזולת לא תהיה כדאגה למישהו 'אחר' ממנו, אלא שהאדם ירגיש את זולתו כאילו הוא ממש 'חלק ממנו'.

יסוד עצום מהחזו"א במידה זו

החזו"א זצוק"ל (או"ח סוף ההשמטות) שואל מדוע 'כופין על המצוות', הרי אדם שמקיים מצווה מתוך כפייה אינו עושה זאת מתוך 'בחירה', וכל נתינת המצוות היא בכדי שאדם ישתמש ב'כח הבחירה' שלו לבחור בטוב. וכתב החזו"א יסוד עצום לתירוץ קושיה זו. 'המקום ברוך הוא מניח את הבחירה ביד האדם, אבל האדם רשאי להכריח את רעהו לעבודתו יתברך בין בכפייה בין בפיתוי, ולא הוי ביטול הבחירה כיוון דהמעשה נעשה בבחירה, וכל ישראל כאיש אחד'. ההבנה הפשוטה בדברי חז"ל (שבועות לט, א) 'כל ישראל ערבים זה בזה' היא, שיהודי קיבל 'אחריות' על כלל ישראל, והוא צריך לדאוג שגם הם יקיימו את המצוות. אולם מדברי החזו"א למדנו הבנה יותר עמוקה בדברי חז"ל אלו. כלל ישראל הם ממש 'כאיש אחד', ואם חלילה יהודי אחד מבטל מצווה, צריך כל יהודי ויהודי להרגיש כאילו הוא עצמו מבטל מצווה זו. כשיהודי הולך מתוך הרגשה כזו וכופה את חברו לקיום המצווה, נחשבת המצווה כאילו נעשתה מתוך 'בחירה חפשית', שהרי מקיים המצווה הוא 'כאיש אחד' עם זה שכפהו מתוך בחירה.

מהות תפילה והשתדלות לקירוב הזולת לעבודת ה'

החזו"א מוסיף לבאר על פי היסוד הנ"ל את דברי הקב"ה 'מי יתן והיה לבבם זה ליראה אותי ולשמור את כל מצוותי כל הימים' (דברים ה, כו). מלשון הכתוב 'מי

הארכנו בחשיבות מידה זו, שלא לקחת ולהנות מהזולת, ואדרבא לבקש ולחפש היאך אפשר לתת ולהנות את הזולת. וצריך לדעת שבכלל מידה זו, מלבד הנתינה בפועל לזולת צריך האדם גם לחיות ולהרגיש את זולתו. אדם שחי לעצמו וחושב רק על טובתו והנאתו, אינו מרגיש ושם לב לשמחתו או חלילה לכאבו של זולתו. אולם אדם ששם במרכז חייו את הנתינה לזולת, יודע גם להרגיש את זולתו ולהשתתף עמו בשמחתו או בצערו.

על הפסוק 'כי מי נח זאת לי' (ישעיה נד, ט), אמרו חז"ל (זהר בראשית סז, ב) שמי המבול נקראים 'מי נח', כי נח לא התפלל וביקש רחמים על אנשי דורו שלא יבא עליהם המבול. והאריכו שם חז"ל שבשונה מנח, משה רבינו ע"ה בכל זמן ובכל עת התפלל וביקש רחמים על אנשי דורו שלא יארע להם כל רע. והדברים צריכים ביאור, שהרי התורה הקדושה מעידה על נח 'נח איש צדיק תמים היה בדורותיו' (בראשית ו, ט), ומבואר בחז"ל (תנחומא פ' נח, ט) שנח ובניו מסרו את נפשם בכל יב' חודשי המבול, ולא נתנו לעיניהם שינה, בכדי לזון את כל בעלי החיים. ואם היה נח 'איש צדיק תמים', עם כזו 'מסירות נפש' אפילו לבעלי חיים, מדוע באמת לא התפלל על אנשי דורו. והיה אפשר לתרץ שנח לא התפלל, כי הוא ידע שאין בעולם עשרה צדיקים שיגנו על העולם. ובאמת מבואר בחז"ל (ב"ר מט, יג) שאברהם אבינו לא ביקש בסדום על פחות מעשרה צדיקים, כי הוא למד זאת מהמבול שפחות מעשרה צדיקים אינם יכולים להגן על מקומם. אולם עדיין קשה, מדוע נתבע נח על שלא ביקש על אנשי דורו, הרי באמת פחות מעשרה צדיקים אינם יכולים להגן. ואם יש אפשרות להתפלל גם על פחות מעשרה צדיקים, מדוע לא התפלל אברהם אבינו על כך.

וביאר הגר"ח שאם היה כואב לנח על אובדן העולם וחורבנו, אע"פ שידע שצריך עשרה צדיקים כדי להגן על העולם, הוא היה מתפלל וזועק להקב"ה שלא יחרב העולם. כי מי שכואב לו, מי שאיכפת לו, איננו מסוגל לשתוק גם אם הוא מבין בשכלו שזעקתו לא תועיל. וכל כך חשובה ההשתתפות בצער הזולת, לכאוב את כאב הזולת, עד שהכתוב קורא למי המבול 'מי נח', ומייחס את המבול לנח. וכל זה בגלל שהוא לא כאב את כאב חורבן העולם. אבל על אברהם אבינו אין כזו טענה. אברהם

הנאה מהזולת שאינה מוכרחת, כל לקיחה מיותרת, אינה ראויה. הרב יעקב ניימן זצ"ל סיפר (דרכי מוסר פ' לך לך) שמנהל ישיבת לומזא ר' אליעזר שולביץ זצ"ל לקח את ר' משה רוזנשטיין זצ"ל להיות משיח בשיבה. וסיפר לו ר' משה זצ"ל שר' אליעזר זצ"ל סיכם איתו על משכורת שיש בה כדי לפרנס ולהאכיל אותו ואת משפחתו. בתחילה חשב ר' משה לבקש משכורת גבוהה יותר, כדי לחסוך לנדוניה עבור ילדיו כשיגיעו לפרקם. אבל אח"כ חשב לעצמו שישתפק בסכום שדובר, והקב"ה ישלם שכרו על זה שמחנך את בניו תלמידי הישיבה ליראת שמים. לימים פרצה מלחמת העולם הראשונה, המטבע הרוסי איבד את ערכו, וכל מי שהפקיד את חסכונו בנקים איבד את כספו. ואמר לו ר' משה שאילו היה מבקש משכורת גבוהה יותר, היה יוצא נקי מנכסיו. אולם בזכות זה שלא לקח יותר ממה שהיה מוכרח, הוא נשאר כביכול 'בעל חוב' אצל הקב"ה, והקב"ה זיכהו בחתנים תלמידי חכמים.

הקב"ה זיכני להכיר אחד שהיה מיוחד במידה זו של אי לקיחה מהזולת, והוא מורי חמי ר' בייניש זצוק"ל. ר' בייניש השתדל כל ימיו שלא להנות מאחרים, והיה עושה זאת בתחבולות ובחכמה. הוא הרגיל את עצמו תמיד להיות 'נותן' ולא 'מקבל'. הדרך מביתו לישיבה היתה עוברת דרך 'שוק מאה שערים', וזכורני שבכל יום כשהיה עובר בשוק היה נותן מטבע לכל גבאי צדקה ולכל פושט יד. כשאדם מרגיל את עצמו כל הזמן בפעולות קטנות להיות 'נותן' ולא 'לוקח', הוא קונה בנפשו מידה זו של נתינה. ומי שקנה בנפשו מידה זו, יוכל אח"כ בעזרת ה' לעמוד בנסיונות גדולים וקשים יותר של לקיחת הנאות מהעולם הזה.

ה' זיכנו שנקנה בנפשנו מידה זו של אי לקיחת הנאה מהזולת, להיות תמיד בבחינת 'נותן' ולא בבחינת 'מקבל'. שנרגיש את הזולת ונשתתף בשמחתו או חלילה בצערו כאילו זה קרה לנו עצמנו, ממש 'כאיש אחד'. וכמו שהבאנו מהחזו"א, יש להרבות בתפילה לפני הקב"ה על עצמנו ועל זולתנו, שנזכה להתעלות בתורה ביראת שמים ובקיום המצוות.

כמלוא נימא יותר מכפי ההכרח. רמי בר דיקולי איננו רוצה בשום פנים ואופן להנות משולחן אחרים, גם כשמדובר על אכילת מצווה. הוא מעדיף לאסוף כחלים מהאשפה ולצלוחם מחוץ לתחום, מאשר לשבת בבית אחד מיהודי סורא ולהנות ממנו. רמי בר דיקולי קיים בהידור רב את דברי חז"ל 'שכיר אדם עצמו לעבודה זרה ואל יצטרך לבריות', עד כדי כך. ולמדנו ממעשה נורא זה כמה חשובה מידה זו, וכמה כדאי וראוי לאדם להדחק ולטרוח בכל טצדקי שבעולם, ובלבד שלא יהנה משולחן אחרים.

הקב"ה משנה את סדרי הטבע כדי שלא ישנה הצדיק ממידה זו

עוד מצאנו בגמ' חולין (ז, ב) 'אמרו עליו על ר' פנחס בן יאיר, מימיו לא בצע על פרוסה שאינה שלו, ומיום שעמד על דעתו לא נהנה מסעודת אביו'. ורואים ששבחו את ר' פנחס בן יאיר על כך שהתרחק הרחקה יתירה מהנאה מהזולת, עד כדי כך שאפילו מאביו לא רצה להנות.

ומביאה הגמ' שפעם אחת הלך ר' פנחס בן יאיר בדרך לקיים מצות 'פדיון שבויים', ורבי שמע שר' פנחס בן יאיר מגיע. יצא רבי לקראתו ואמר לו 'רצונך סעוד אצלי', ואמר לו 'הן', ושמח רבי שמחה גדולה. ופירש רש"י שרבי שמח 'מפני שלא היה רגיל ר' פנחס להנות משל אחרים'. והגמ' שם מאריכה לספר איך הקב"ה סיבב שבסופו של דבר לא אכל ר' פנחס אצל רבי. עד שבכה רבי ואמר 'מה בחייהו כן, במיתתו על אחת כמה וכמה'. ופירש רש"י 'בחייהו של צדיקים כך נותן הקב"ה ליבו על תאוותם שלא להעביר דעתם וכו', שלא יעבור על דעתו הראשונה שאין דרכו לסעוד משל אחרים'. ורואים את מעלת וחשיבות מידה זו שלא להנות מהזולת, עד שהקב"ה כביכול 'נותן ליבו' ומשנה את סדרי הטבע, כדי שיוכל הצדיק להמשיך ולהתנהג במידה חשובה זו.

גם במצבים שצריך לקחת מהזולת צריך לשקול ולבחון מה לקחת וכמה לקחת

ישנם מצבים בהם האדם מוכרח לקחת מאחרים, אבל גם אז צריך לבחון ולשקול היטב, מה לקחת וכמה לקחת, באופן שלא יקח יותר ממה שמוכרח. צריך לזכור שכל

מעשה נורא בגמ' חולין ותמיהה עליו
הגמ' בחולין (ק, א) מביאה מעשה נורא. 'רמי בר דיקולי מפומבדיתא איקלע לסורא במעלי יומא דכפורי. אפקינהו כולי עלמא לכחלינהו שדינהו, אזל איהו נקטינהו אכלינהו. אייתוה לקמיה דרב חסדא, אמר ליה אמאי תעביד הכי, אמר ליה מאתרא דרב יהודה אנא דאכיל. אמר ליה ולית לך נותנין עליו חומרי המקום שיצא משם וחומרי המקום שהלך לשם, אמר ליה חוץ לתחום אכלתינהו. ובמה טויתינהו, אמר ליה בפורצני. ודלמא מיין נסך הויא, אמר ליה לאחר שנים עשר חדש הווי, ודלמא דגזל הווי, אמר ליה יאוש בעלים הווי דקדחו בהו חילפי. חזייה דלא הווי מנח תפילין, אמר ליה מאי טעמא לא מנחת תפילין, אמר ליה חולי מעיין הוא, ואמר רב יהודה חולי מעיין פטור מן התפילין. חזייה דלא הווי קא רמי חוטי, אמר ליה מאי טעמא לית לך חוטי, אמר ליה טלית שאולה היא ואמר רב יהודה טלית שאולה כל שלשים יום פטורה מן הציצית'.

והדברים תמוהים ביותר. רמי בר דיקולי היה אדם מדוכא ביסורים. הוא היה עני מרוד, עד כדי כך שלא היה לו בגד משלו, והוצרך לשאול טלית מחבריו לתקופות של פחות משלושים יום. ולא זו בלבד, אלא שהיה חולה מעיים, ולא יכל להניח תפילין כי אין גופו נקי. ובאותה שנה בערב יום הכיפורים שמצווה מן התורה להרבות באכילה, נקלע רמי בר דיקולי המדוכא ביסורים לסורא. לרמי בר דיקולי אין מקום לאכול, וכדי לקיים מצוות אכילה הוא אוסף את כחלי הבהמות שזרקו אנשי העיר לאשפה, ויוצא לצלותם על גבי חרצנים יבשים מחוץ לתחום ולאוכלם שם. איך אפשר להבין דבר כזה. הרי אין דבר פשוט יותר מאשר שרמי בר דיקולי ייכנס לבית אחד היהודים בסורא, ויבקש לסעוד על שולחנו. וכי ישנו יהודי אחד שיסגור דלתי ביתו בערב היום הקדוש בפני יהודי מסכן ובעל יסורים כזה.

ביאור הגר"ח שמואלביץ זצוק"ל על המעשה הנ"ל

ואמר הגר"ח שגם כאן מבואר כמה חשובה מידה זו שלא לקחת ולהנות מהזולת

“What Can I Do NOW?”

Harav Hagaon Binyomin Cohen Shlita

Chazal tell us that every person is obligated to strive to emulate the actions of the Avos, Avraham, Yitzchak, and Yaakov: חייב אדם לומר מתי יגיעו מעשי למעשי אבותי אברהם יצחק ויעקב ומתורקת תלמדנו – ומתורקת תלמדנו.

Parashas Lech Lecha begins with Avraham Avinu's *nisayon* of לך לך מארץך וממולדתך ומבית אביך.

The Mishnah (*Avos* 5) tells us that Avraham Avinu endured ten *nisyonos*: עשרה נסיונות נתנסה אברהם אבינו. Rav Chaim Volozhiner notes that in the previous Mishnah, which states that there were ten generations from Noach until Avraham, Avraham is not referred to as Avraham Avinu. He explains that the *nisyonos* that Avraham Avinu overcame and the *madreigos* he attained became part of the genes of every Yid. We inherit these qualities from Avraham Avinu just as a son inherits the middos and qualities of his father, and that's why he's referred to as *avinu* specifically in the context of the *nisyonos*.

What was the challenge of these *nisyonos*? Of course, they were difficult – it's hard to leave your hometown or slaughter your own son – but beyond that, they were full of contradictions: Hashem commanded him to travel to Eretz Yisrael, and when he arrived he found that there was a famine. Hashem gave him a son, and then commanded him to kill that son. Hashem promised to give him Eretz Yisrael, and then he had to pay an exorbitant sum to buy a burial plot for Sarah. Yet he did not question Hashem's *hanhagah*.

The Midrash (*Bereishis Rabbah* 40) applies to Avraham Avinu the passuk: אשרי הגבר אשר תיסרנו קה ומתורקת תלמדנו. Avraham Avinu, says the Midrash, was not "*makpid*" – in other words, he didn't challenge Hashem's conduct. Hashem had promised him that if he goes to Eretz Yisrael, he would be blessed – ואעשך לגוי גדול ואברכך ואגדלה שמך – but when he arrived in Eretz Yisrael, he had to leave because of the famine and go to Mitzrayim. That was a *brachah*? Yet Avraham Avinu didn't question Hashem. Similarly, if a

Yid experiences *yissurim*, he should learn from the Torah – ומתורקת תלמדנו – ומתורקת תלמדנו, he should learn from Avraham Avinu, who accepted all of his tribulations with love and didn't challenge Hashem's conduct.

After stating that Avraham Avinu withstood all ten of his *nisyonos*, the Mishnah in *Avos* goes on to say: אברהם אבינו עליו השלום. What enabled Avraham Avinu to withstand these *nisyonos*? It was his love for Hakadosh Baruch Hu. That love propelled him to overcome his own feelings and devote himself completely to doing Hashem's will, rather than doing what he himself deemed correct. He could easily have become confused and started to question Hashem's *hanhagah*, but his love for Hakadosh Baruch Hu prevented him from entertaining such thoughts.

The Gemara (*Chagigah* 3a) teaches that the passuk: מה יפו פעמיה: refers to Klal Yisrael's footsteps as they are *oleh regel*, and the *nadiv* referred to is Avraham Avinu. Why is he called a *nadiv*? Rashi says: על שם שנדבו לבו להכיר בוראו – he devoted his heart to recognize Hakadosh Baruch Hu.

The root of Avraham Avinu's *emunah* was not his intelligence, but rather his love of Hashem and his willingness to give up his own personal desires and ambitions to do Hashem's will.

The Mishnah in *Avos* tells us that Avraham Avinu possessed the three qualities of נפש שפלה ונפש נמוכה ונפש טובה. Rabbeinu Yonah (*Shaarei Teshuvah*, *Shaar* 1, *Ikar* 9) explains that Avraham Avinu's quality of נפש שפלה was the ability to transcend his physical desires, as we find that he told Sarah: הנה נא ידעתי כי אשה יפת מראה את. Only when they reached Mitzrayim did he take note of her beauty; never before had he contemplated how beautiful she was.

Avraham Avinu is known for his chessed and his *emunah*, but perhaps the root of that chessed and *emunah* was actually his נפש שפלה, his ability to overcome his own desires. This ability propelled him past all the possible

questions he could have had about Hashem's *hanhagah* and devote his heart to Hakadosh Baruch Hu.

A Step at a Time

This Shabbos is the *yahrtzeit* of our beloved rosh yeshiva, Rav Nosson Tzvi Finkel zt"l, who was a living example of someone who exhibited *nedivus halev* for Hashem. Despite all his physical limitations, no one ever heard him kvetch about his pain and difficulties. He was constantly listening to other people's problems, feeling their pain, and trying to help them out.

Many people feel that *gedolim* are in a different league, and it's hard to connect to them or learn from them because they're on a totally different level. I would like to share with you a story that we can all learn from, one that perhaps reveals the root of the rosh yeshiva's *nedivus halev* for Hakadosh Baruch Hu.

Rav Nosson Tzvi used to give a *shiur klali* on Monday in the yeshiva's main beis midrash. One Monday morning after davening, he came home feeling unusually weak, and he lay down on the couch, unable to move. The people around him assumed there would be no *shiur klali*, because the rosh yeshiva wasn't feeling well. At 12:15, however, the rosh yeshiva rose from the couch, went to the beis midrash, and said a full *shiur klali*, as always.

When he returned home after the *shiur*, he was asked, "What happened? You were so weak – how did you do it?"

"I was very weak," the rosh yeshiva replied, "and I didn't feel I had the energy. But I thought to myself, what does Hakadosh Baruch Hu want from me? What can I do for Hakadosh Baruch Hu? How much energy do

I have? And I thought, *I have enough koach to take my feet off the couch and put them on the floor.* So I did. Then I asked myself, *Okay, how much koach do I have now?* And I said to myself, *I have enough koach to walk to the front door.* With each step I thought, *What can I do right now?* Finally, I made it to the *aron kodesh*, and I thought to myself, *I have enough koach to open the Gemara*, so I opened the Gemara. Then I asked myself, *How much koach do I have? I have enough koach to say the first sentence of the shiur klali.* So I said the first sentence. And then I ended up saying a full *shiur*."

The rosh yeshiva could have thought to himself, while lying on the couch, *Do I have the energy to say a shiur klali? Of course not. So I'll stay on the couch.* But he lived with the attitude of *nedivus halev*: What can I do *now* for Hakadosh Baruch Hu? And he did the most he could do in his situation. If he could put his feet on the floor, he did that.

With every step along the way, a person has to live with this *nedivus halev*, with this love of Hashem and desire to do His will, giving up of ourselves as much as we can in each situation. We don't have to look at the big picture and measure our accomplishment on an all-or-nothing basis; rather, the quality of *nedivus halev* should prompt us to ask, *What can I do right now?*

If a person lives that way, he will be able to accomplish a tremendous amount and influence others positively as well. This was the root of Avraham Avinu's achievement and the secret of how he managed to overcome all his *nisyonos* and personal difficulties without questioning Hashem. As his descendants, we have inherited his ability, and we should be *zocheh*, with Hashem's help, to use it.

Gut Shabbos.

This week's Bishvilei Haparsha is sponsored by

